

Operativni Sistemi

NASM

Alati

- DOSBox
- NASM (Netwide Assembler)
- Notepad++

Okruženje (NASM)

- Skinuti nasm za DOS (`www.nasm.us` -> download -> 2.12 -> dos -> `nasm-2.12-dos.zip`)
- Napraviti direktorijum koji će da nam predstavlja `c:` pod DOS-om (npr `e:\os\dos`) i u njega raspakovati nasm (recimo u direktorijum `nasm`)

Okruženje (DOSBox)

- Skinuti DOSBox (www.dosbox.com). Instalirati na proizvoljnu lokaciju.
- Napomena: DOSBox je moguće raspakovati direktno kao da je arhiva, tako admin privilegija ne mora da bude neophodna.
- Pokrenuti konfiguracioni skript (DOSBox 0.74 Options.bat)
- Otvoriće se tekstualna datoteka. Na kraj dodati linije:

```
mount c e:\os\dos  
path=z:\;c:\nasm
```
- Po potrebi zameniti `e:\os\dos` sa putanjom vašeg dos direktorijuma i `c:\nasm` sa putanjom unutar tog direktorijuma u kojoj je instaliran nasm

DOS komandna linija

- `cd` (change directory)
 - Menja trenutni aktivni direktorijum. Trenutni aktivni direktorijum je naveden levo od prompta
 - Ako se nalazimo na root `c:` particije, u kojoj se nalazi direktorijum `nasm`:
 - `C:\>cd nasm` (menja trenutni aktivni direktorijum na `nasm`)
 - Komanda `cd ..` nas vraća na prethodni direktorijum
- Promena aktivne particije
 - Vrš se samo upisivanjem slova i dvotačke, npr
 - `c:`
 - Bitno: nije `cd c:`
- `dir` (directory)
 - Ispisuje sadržaj trenutno aktivnog direktorijuma

DOS komandna linija (nastavak)

- Taster “strelica na gore” nas vraća na prethodnu komandu. Ovako se možemo kretati kroz istoriju komandi
 - Korisno u slučaju da nas mrzi da kucamo neku prilično dugačku komandu koju smo već ranije iskucali – vidi naredni slajd :)
- Taster TAB je „autocomplete“ funkcija za imena fajlova i direktorijuma. Primera radi, ako kucamo:
 - `cd <TAB>`
 - Biće ponuđen prvi direktorijum u trenutnom (po abecednom redu). Svaki naredni pritisak na TAB će listati direktorijume.

Kompajlovanje

- Vršiti se iz command prompta
 - DOSBox (DOS okruženje)
 - Start -> Run -> cmd (Windows okruženje)
- Podesiti aktivni direktorijum onaj u kojem se nalazi .asm fajl
- U komandi za kompajlovanje razmaci razdvajaju bitne elemente.
- Oblik komande je sledeći:
- `nasm test.asm -f bin -o test.com`
 - `nasm` : komanda
 - `test.asm` : naziv ulazne (izvorne) datoteke
 - `-f bin` : format izlaza
 - `-o test.com` : naziv izlazne (izvršne) datoteke

Primer 1

- `org 100h`
 - Navodimo adresu od koje treba da krene izvršavanje; vrednost `100h` je posebna – kod COM programa se izvršni kod uvek nalazi na toj adresi.
- `mov ah, 9`
 - Premeštamo vrednost `9` u gornji deo registra `ax`.
- `mov dx, poruka`
 - Premeštamo u registar `dx` adresu poruke koju želimo da ispišemo.

Primer 1 (nastavak)

- `int 21h`
 - Pozivamo prekid (interrupt) koji ispisuje poruku (bitno: `ah` je 9). Prekid `21h` sa argumentom `ah=9h` očekuje da se na adresi `dx` nalazi poruka koju treba ispisati. Ispisivanje se vrši karakter po karakter, redom, počevši od navedene adrese, sve dok se ne naiđe na karakter `"$"`.
- `ret`
 - Označava kraj programa
- `poruka: db 'Moj prvi program.$'`
 - Definišemo poruku kao niz uzastopnih bajtova i smeštamo je na adresu koju označavamo simbolom `"poruka"`

Registri

- Memorijske jedinice koje su direktno vidljive procesoru – da bismo obavili bilo koju operaciju, podatak sa kojim radimo mora da bude u registru.
- Registri opšte namene:
 - `ax, bx, cx, dx`
 - Dvobajtni su, ali se gornjem i donjem bajtu može pristupiti preko:
 - `ah, bh, ch, dh`
 - `al, bl, cl, dl`
- Par specijalnih registara:
 - `ip` – instruction pointer (sadrži adresu trenutne instrukcije)
 - `sp` – stack pointer (sadrži adresu vrha steka)

Podaci

- Pseudo-instrukcije:
 - `db` : define byte (podatak koji definišemo se zapisuje kao bajt)
 - `dw` : define word (... dvobajt)
 - `dd` : define double word (... četvorobajt)
 - `dq` : define quad word (... osmobajt)
- Zovemo ih “pseudo-” zato što se ne prevode na prave instrukcije procesora.
- Kompajler na poziciji ovih instrukcija smešta bukvalno podatke koje smo naveli.
- `db 'a', 13, 0` : u memoriji će se naći redom ASCII kod za 'a', broj 13 i broj 0.

Prekidi

- Primitivno event-driven programiranje.
- Osnovna ideja je da postoje događaji na koje želimo da reagujemo, i to tako što ćemo da prekinemo šta god da je trenutno aktuelno na procesoru, obradimo reakciju, i potom se vratimo na ono što je procesor bio radio pre prekidanja.
- Za prekide su definisani standardizovani kodovi koje svi moraju da poštuju (inače sistem nema smisla).
- Rutina koja obrađuje prekid se često naziva “handler”.

Prekidi

- Par primera prekida:
 - 10h – BIOS prekidi ekrana
 - 16h – BIOS prekidi tastature
 - 08h – BIOS tajmerski prekid
 - 1Ch – korisnički tajmerski prekid
 - 21h – DOS sistemski prekid
- Prekidi 10h, 16h i 21h obavljaju različite poslove. Izbor rutine se vrši na osnovu vrednosti koja se nalazi u registru ah. Drugi primeri za ah:
 - ah = 2Ch – čitanje sistemskog vremena
 - ah = 3Ch – kreiranje datoteke
 - itd.

COM program

- Kompajlovan program u najjednostavnijoj formi ima instrukcije i podatke, zapisane sekvencijalno. COM programi ovako izgledaju na disku, kao i u memoriji.
- Spisak opcode-ova.

Prethodni primer, kompajlovan

The screenshot shows the GHex application window titled "PRIMER1.COM - GHex". The menu bar includes File, Edit, View, Windows, and Help. The main display area shows a memory dump with addresses 00000000, 00000010, and 00000020. The data at address 00000000 is B4 09 BA 08 01 CD 21 C3 4D 6F 6A 20 70 72 76 69, which corresponds to the ASCII string ".....!.Moj prvi". The data at address 00000010 is 20 70 72 6F 67 72 61 6D 2E 24 00 00 00 00 00, corresponding to "program.\$.....". The data at address 00000020 is 00 00 00 00, corresponding to "....".

Below the memory dump, there are several input fields for interpreting the selected byte (B4):

Signed 8 bit:	-76	Signed 32 bit:	146409908	Hexadecimal:	B4
Unsigned 8 bit:	180	Unsigned 32 bit:	146409908	Octal:	264
Signed 16 bit:	2484	Float 32 bit:	1.119675e-33	Binary:	10110100
Unsigned 16 bit:	2484	Float 64 bit:	-2.505239e+15	Stream Length:	8 - +

At the bottom, there are two checkboxes: ☒ Show little endian decoding and ☐ Show unsigned and float as hexadecimal. Below these is the text "Offset: 0x0; 0x2 bytes from 0x0 to 0x1 selected".

org 100h dopuna

- MS-DOS pri učitavanju COM programa u memoriju uvek stavlja izvršni kod i podatke (sve sa prethodnog slajda) na adresu 100h. Pre te adrese se nalazi tzv Program Segment Prefix, koji je svojevrsno zaglavlje programa, i trenutno nam nije značajno.
- Ali ovo bi značilo da instrukcija `mov dx, poruka` imala pogrešan argument (prema sadržaju sa prethodnog slajda)
- Instrukcija `org` samo translira sve ovakve relativne adrese za navedeni argument. Mi ovde igrom slučaja znamo da je to tačno 100h, zato što je taj pomeraj uvek takav kod COM programa.

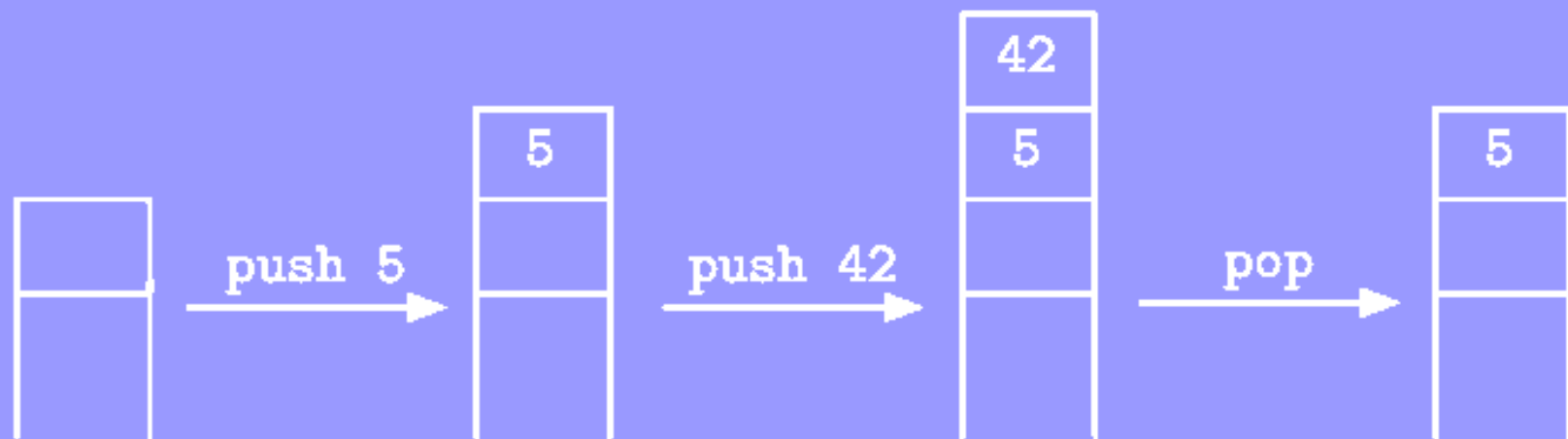
Primer 2

- `int 16h`
 - Prekid za rad sa tastaturom. Kad `ah` ima vrednost 0, uneseni ASCII karakter se upisuje u `al`.
- `int 10h`
 - Prekid za rad sa ekranom. Kad `ah` ima vrednost `0eh`, na trenutnu poziciju kursora se ispisuje ASCII karakter koji se nalazi u `al`.

Primer 2 (nastavak)

- `cmp al, ESC`
 - Poredi vrednost u `al` sa konstantom `1bh` (definisana na vrhu programa). Rezultat poređenja se beleži kao skup flag-ova koji mogu da se naknadno testiraju.
- `je izlaz`
 - „Jump if equal“ - skače na labelu `izlaz` ako je postavljen `“e”` flag, koji predstavlja jednakost argumenata u prethodnom poređenju.
- `jmp citaj`
 - Bezuslovni skok na labelu `“citaj”`, čime se efektivno pravi petlja.

Stek

Stek

- Svaki proces („pokrenut program“) ima svoj stek.
- Stek je struktura podataka kod koje su dozvoljene dve operacije:
 - `push` – stavljanje podatka na vrh steka
 - `pop` – skidanje podatka sa vrha steka
- Kod DOS-a, stek je uvek dvobajtni, tj. na stek se smeštaju i sa steka se skidaju uvek po dva bajta.

Stack pointer

- Stack pointer (sp) je registar posebne namene koji sadrži trenutni pokazivač na stek. sp pokazuje na poslednju push-ovanu vrednost, ne ispred nje.
- Termin “pokazuje” sam po sebi nije baš jasan. Formalno, “pokazivanje na vrednost x ” se odnosi na ideju da registar sp sadrži adresu vrednosti x .
- Stek raste “na dole” u memoriji, tako da
 - Inkrementiranjem sp „skidamo“ vrednosti sa steka.
 - Dekrementiranjem sp „stavljamo“ vrednosti na stek.

Pozivi (primer 3)

- Instrukcija `call` se koristi za „poziv funkcije“. Zapravo, ono što se dešava je безусловni skok na labelu, s time da se, pre skoka, na stek stavlja adresa sa koje je izvršen poziv.
- Funkcija se završava izvršavanjem instrukcije `ret`.
 - Instrukcija `ret` automatski sa steka skida dva bajta i vrši безусловni skok na tu adresu.
- Napomena: niko ne vrši proveru koja dva bajta su u pitanju. Stek mora da ostane „čist“, tj. sve što se stavi na stek mora i da se skine sa njega. U suprotnom će doći do problema pri izvršavanju instrukcije `ret`.

Zadaci za vežbu

- Izmeniti drugi primer tako da se unesena velika slova ispisuju kao mala (nije bitno šta se desi sa malim slovima)
- Izmeniti drugi primer tako da se unesena mala slova ispisuju kao velika (nije bitno šta se desi sa velikim slovima)
- Izmeniti drugi primer tako da se unesena mala slova ispisuju kao velika, i velika kao mala